

Лесовець Оксана Дмитрівна, Степанова Анна Леонідівна
студентки 1-го курсу магістратурн
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСВІДЧЕННЯ ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИН

Сьогодні проблема засвідчення настання форс-мажорних обставин для звільнення від відповідальності за невиконання або неналежне виконання договору є актуальною через політичну та економічну ситуацію в Україні. Воєнні дії на Сході країни, анексія АР Крим та інші обставини створюють несприятливі умови для здійснення господарської діяльності. Це призводить до неспроможності суб'єктами господарювання виконати договірні зобов'язання, особливо, якщо контрагент знаходиться на тимчасово окупованій території.

Поняття „форс-мажор” широко використовується в міжнародних нормативно-правових актах, проте вітчизняне законодавство більшою мірою оперує поняттям „непереборна сила” (наприклад, ст. 218 Господарського Кодексу України містить положення щодо непереборної сили, тобто надзвичайних і невідоротних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності [1]). Треба зауважити, що національне законодавство досі не містить чіткого поняття „форс-мажор”. 15 жовтня 2014 року набрав чинності ЗУ „Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції” від 02.09.2014 № 1669-VII, який закріпив за Торгово-промисловою Палатою України (далі – ТПП) повноваження зі засвідчення форс-мажорних обставин, а також визначив перелік подій, які вважаються форс-мажором [2].

Необхідно зауважити, що для суб'єкта господарювання форс-мажорною обставиною буде вважатися не факт його розташування на тимчасово непідконтрольній території, а конкретна подія, яка унеможливило виконання конкретного зобов'язання (наприклад, блокада залізничного сполучення через проведення АТО є перешкодою для виконання договору поставки товару). Також відповідно до положень ст. 614 Цивільного Кодексу України відсутність своєї провини доводить особа, яка порушила зобов'язання (презумпція вини) [5].

Згідно з даними, оприлюдненими на сайті ТПП у її щорічних звітах, за 2015 рік було розглянуто 5 тисяч заяв (видано 3641 сертифікат про засвідчення форс-мажорних обставин), за 2016 рік ця цифра скоротилася майже вдвічі – розглянуто 1605 заяв (видано 1505 сертифікатів). За 2017 рік було видано лише 793 сертифікати [4]. Це свідчить про те, що саме у 2015 році, у період найбільшого загострення ситуації на Сході країни, ця процедура була найбільш необхідною для суб'єктів господарювання. До того ж, у цей період процедура була новою для сфери господарювання й її механізм ще не був достатньо врегульований. Сьогодні ТПП працює за Регламентом, який містить детально схарактеризовано процедуру як подачі заяви про видачу сертифіката про засвідчення форс-мажорних обставин суб'єктом господарювання, так і процедуру її розгляду та винесення остаточного рішення [3].

Проаналізувавши судову практику за 2018 рік можна дійти висновку, що кількість спорів про звільнення від відповідальності суб'єкта господарювання за договірними зобов'язаннями у зв'язку з настанням непереборної сили є доволі високою. Також наявні спори про визнання рішення ТПП незаконним та зобов'язання видати сертифікат про настання форс-мажорних обставин. Проте наразі суди не задовольняють такі позови, обґрунтовуючи це тим, що позивачі не вказують та не доводять причинно-наслідковий зв'язок між певною подією (яка може вважатися обставиною сили) та невиконанням конкретного визначеного зобов'язання.

Прикладом такого спору є позов Шахтоуправління „Донбас” до ТПП. Шахтоуправління зверталось до ТПП про засвідчення форс-мажору у зв'язку з блокадою залізничного сполучення з непідконтрольною територією Луганської області, цією подією підприємство намагалось пояснити невиконання покладеного на себе зобов'язання зі сплати рентних платежів за користування земельними ресурсами та надрами. Проте ТПП відмовила у видачі сертифіката, вказавши на відсутність причинно-наслідкового зв'язку між вказаними обставинами, оскільки причиною неспроможності сплати рентних платежів є недостатність коштів, а доказів недостатності коштів через блокаду залізничного сполучення підприємством надано не було. Зауважимо, що суд відмовив Шахтоуправлінню „Донбас” у задоволенні позовних вимог, визнавши законним та обґрунтованим рішення ТПП [6]. Ще однією загальною помилкою суб'єктів

господарювання при зверненні до ТПП є недотримання вимог, установлених Регламентом до таких заяв, неподача потрібних доказів (наприклад, підтвердження МО, РНБО, Інформаційного Центру АТО про воєнні дії, проведення антитерористичних операцій на певних територіях), а також невказання конкретного зобов'язання, виконання якого унеможлиблюється певною обставиною, яку суб'єкт звернення вважає форс-мажорною.

Отже, сьогодні виникає необхідність засвідчення форс-мажору для підприємств, розташованих на лінії розмежування або взагалі на непідконтрольних територіях Луганської та Донецької областей. Для держави є важливим забезпечити належний захист прав суб'єктів господарювання та надати можливість звільнення від відповідальності в разі невиконання або неналежного виконання зобов'язань у зв'язку з настанням обставин непереборної сили.

Список використаних джерел

1. Госиодарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-1515>.
  2. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції : закон України від 21.03.2018 № 1669-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18#n5>.
  3. Про торгово-промислові палати в Україні : закон України від 01.01.2016 № 671/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр>.
  4. Торгово-промислова палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uccr.org.ua>.
  5. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
  6. Рішення Госиодарського суду Донецької області у справі № 905/3029/17 від 14.03.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73191759>.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Згама А. О.*